

TEGEN DE KWAKZALVERIJ ^{TE 4547}

UITGAVE VAN DE VERENIGING TEGEN DE KWAKZALVERIJ, VERENIGING TOT EVALUATIE VAN ALTERNATIEVE BEHANDELMETHODEN EN TOT BESTRIJDING VAN DE KWAKZALVERIJ

Jaarvergadering en symposium

Zaterdag 11 oktober hield de Vereniging tegen de Kwakzalverij de jaarvergadering en aansluitend een symposium onder de titel 'Homeopathie en Registratie'. Dit kerstnummer zal bijna geheel in het teken staan van die bijeenkomst in de Jaarbeurs van Utrecht. Elders in het blad kunt u alvast in samenvatting de redevoeringen lezen van dr. W.B.J. Mens (hoofd van de registratie-afdeling van de firma Organon), dr. J.J.F. Lekkerkerker en J.A. Norder (apotheker en inspecteur voor farmacie en medische technologie van het Staatstoezicht op de Volksgezondheid met als aandachtsgebied de homeopathie). Zowel de jaarvergadering als het symposium waren qua inhoud interessant en met name dr. J.J.F. Lekkerkerker (internist en voorzitter van het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen) deed enkele belangwekkende uitspraken, zoals uit het verslag mag worden geconcludeerd. Zijn toespraak zal in het februari nummer van dit blad worden opgenomen. De redactie wenst u verder een gelukkig, gezond en 'quack-free' 1998 toe.

College ter Beoordeling Geneesmiddelen heeft moeite met registratie homeopathica

Dr. J.F.F. Lekkerkerker, voorzitter van het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen, is er niet gelukkig mee dat dit college ook is belast met de registratie van homeopathische middelen. "Ik heb er moeite mee", aldus Lekkerkerker tijdens het symposium 'Homeopathie en Registratie' van de Vereniging tegen de Kwakzalverij (VtdK).

Jaarvergadering met achter de tafel vlnr: Renckens, Lekkerkerker en Norder.

Geneesmiddelen worden in Nederlands sinds 1963 geregistreerd. Homeopathisch farmaceutische producten echter niet. De status van deze producten werd in 1991 geformaliseerd: ze werden vrijgesteld van registratie en dat werd gekoppeld aan een verbod op het voeren van een indicatie. Wilde men wel indiceren, dan diende het product te worden getoetst en geregistreerd door het College. Volgens Lekkerkerker was dit een 'onuitvoerbaar besluit' omdat alle homeopathica op de markt bleven.

Homeopathisch farmaceutische producten (daartoe behoren ook antroposofische middelen die op homeopathische wijze zijn bereid) zijn in juridische zin geneesmiddelen omdat ze als zodanig worden aangeduid of aanbevolen. Maar geneesmiddelen moeten eerst worden geregistreerd willen ze op de markt komen. In 1995

besloot het ministerie van Volksgezondheid homeopathica te laten registreren door het College.

Lekkerkerker: "Maar het feit dat homeopathica sinds vorig jaar geregistreerd kunnen worden wil niet zeggen dat de homeopathische geneeskunst wordt erkend, noch door de overheid, noch door het College, dat de wet hoort uit te voeren en dus een grote maatschappelijke verantwoordelijkheid draagt."

De criteria 'veiligheid' en 'kwaliteit' zijn volgens hem niet het grote probleem bij homeopathica. "Wel een probleem is de toetsing van de werkzaamheid. Er zijn nu eenmaal gelovers en niet gelovers in alternatieve behandelwijzen. Geloof in werking levert nog geen bewijs op, zoals dat wordt gevraagd bij de beoordeling van allopathische geneesmiddelen. Homeopathie wordt niet op farmacologi-

(vervolg op pag. 2)

Inhoud

Jaarvergadering en symposium	1
College ter Beoordeling Geneesmiddelen heeft moeite met registratie homeopathica	1
Jaarverslag van de secretaris.....	3
Jaarrede voorzitter 1997	4
In memoriam Johan Maasbach (1918-1997)	11

Colofon

Vereniging tegen de Kwakzalverij

Opgericht 1 januari 1881

Correspondentie-adres: Jister 17-19, 8446 CD Heerenveen;
tel. 0513-625956

Bestuur:

Voorzitter: C.N.M. Renckens, vrouwenarts, Hoorn

Secretaris: H. de Vries, apotheker, Heerenveen

Penningmeester: I.H. Harms, dierenarts, Hardenberg

Leden: P.M. Siegel, psychiater, Amsterdam; dr. A.P.M. van Dam, Den Haag; mr. Th. Douma, advocaat, Haarlem;

C.P. van der Smagt, huisarts, de Bilt; dr. H. Timmerman, hoogleraar farmacochemie, Voorschoten; W.M. Veenema, huisarts, Joure; W. Zijp, tandarts, Enkhuizen

Adviserende leden: S. Lelie, Middelburg; drs. P.C. Bügel, psycholoog, Groningen

Redactie: A. van Keimpema, K.R. Poststraat 8.1, 8441 EP Heerenveen, Tel. 0513-653016. Fax 0513-653160.

Mobiel 06-53247583.

Het Actieblad tegen de Kwakzalverij verschijnt 5x per jaar.

Abonnement: f 45 per jaar.

ISSN: 1383-116X

Postgiro van de Vereniging: 32237 ten name van Penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Hardenberg.

De contributie bedraagt thans minimaal f 50 zulks met inbegrip van het abonnement op het Actieblad tegen de Kwakzalverij; voor studenten en leerlingverpleegkundigen f 10; begunstiger wordt men door een schenking aan de vereniging van minimaal f 500.

(vervolg van pag. 1)

sche wijze verklaard, zoals dit gebeurt bij de allopathie, de gangbare farmacotherapie", verklaarde Lekkerkerker.

Dat is ook de reden dat het College bij de registratie onderscheid maakt tussen geneesmiddelen en homeopathica en de volgende tekst op de verpakkingen van homeopathica laat afdrukken: 'De werkzaamheid van dit homeopathisch middel is door het College ter Beoordeling van Geneesmiddelen niet met wetenschappelijke criteria beoordeeld.'

"Waarom deze tekst?", zo leidde hij zelf het antwoord in. "Omdat het College er veel aan gelegen is alle geneesmiddelen eenduidig te beoordelen. Van alle allopathische geneesmiddelen moet werkzaamheid zonder uitzondering op de klassieke manier zijn aangetoond. Is dat niet mogelijk, dan worden allopathische geneesmiddelen geweigerd. Voor homeopathica is door de wetgever bepaald dat dit anders gebeurt. Er is dus verschil in beoordelingswijze. Dit verschil moet de consument ook duidelijk zijn."

De homeopathische farmaceutische producten worden verdeeld in twee categorieën: artikel 4 en 6. In geval van '4' moeten het eenvoudige middelen voor oraal of uitwendig gebruik zijn met een verdunning van tenminste D4 en mag er geen indicatie worden gevoerd en mag er geen reclame voor worden gemaakt. Onder '6' vallen alle andere: lagere verdunning, dus hogere sterkte, andere toedienings-

vorm, samengesteld product en middelen met een indicatie. Voor deze producten worden nog aanvullende eisen vastgesteld.

Op dit moment moeten 'artikel 6-producten' zijn aangemeld voor registratie. Het zijn er 10.104. Hiervan is 20 % geweigerd vanwege gebrek aan documentatie en/of aanwezigheid van verdunde bestanddelen die geen deel uitmaken van de homeopathie. Er blijven 8.000 aanmeldingen over en het College gaat nu beoordelen hoeveel er in aanmerking voor registratie komen.

Lekkerkerker: "Registreren kost veel tijd. Weigeren en doorhalen kost nog veel meer tijd."

Tijdens de onderhoudende discussie die op de voordrachten volgde vroeg bestuurslid Wiebe Veenema zich af of de overheid niet al te inschikkelijk is ten opzichte van homeopathische producten. 'Enkel en alleen uit het blote feit dat dergelijke producten geregistreerd zijn leidt het publiek af, dat die middelen ook werken. Registratie is misleidend, dunkt me', riposteerde hij in de richting van Lekkerkerker. Ook Van Dongen, apothekhoudend huisarts, en bestuurslid Timmerman maakten krachtig bezwaar tegen gebruik van de term registratie, die volgens hen impliciet een bewijs van werkzaamheid suggereert. Lekkerkerker bleef echter het beleid van de overheid verdedigen en benadrukte nogmaals dat hij en de andere leden van het College vooral uitvoerend bezig zijn, wel adviezen geven, maar niettemin nauwelijks invloed op het beleid kunnen uitoefenen. Hij wees op het onderscheid tussen homeopathische middelen die niet werken en middelen die een risico voor de volksgezondheid dragen.

Norder haakte daar meteen op in: 'Schadelijke effecten hebben onze grootste aandacht. Overigens is het nu eenmaal de vrijheid van de burger om niet-werkzame producten te kopen en te gebruiken. Zolang er geen behandelaar in het spel is lijken de risico's gering.'

Timmerman, hoogleraar in de farmacochemie, benadrukte dat - nu de werkzaamheid van homeopathica niet is aangetoond - de veiligheid ervan 'absoluut' zou moeten zijn. Bij gewone geneesmiddelen is er altijd een afweging tussen effectiviteit en bijwerking, de zogenaamde risk/benefit verhouding. Een dergelijke afweging valt niet te maken bij het ontbreken van werkzaamheid. 'De fabrikanten van homeopathische producten hebben in ieder geval een handig spelletje gespeeld, een woordenspel. De leek zal de beide vormen van registratie over één kam scheren en beseft niet dat de homeopathie op totaal andere wijze wordt beoordeeld.' Een apotheker kreeg van Mens desgevraagd steun voor zijn opvatting dat ook NEFARMA 'moord en brand' zou moeten schreeuwen bij het toepassen van het begrip registratie op de homeopathie.

Volgens Norder moet de wetgeving praktisch zijn om een "ondergronds circuit" en de vlucht naar eigen bereidingen in onder andere apotheken te voorkomen. De Nederlandse situatie acht hij altijd nog veel beter dan die in bijvoorbeeld België, waar gekozen is voor vrijstelling van registratie en waar desondanks veel homeopathische en antroposofische middelen verkrijgbaar zijn. Ook deelde Norder mee dat antroposofische middelen onder de huidige wetgeving officieel verboden zijn, maar dat de inspectie en justitie dit verbod willens en wetens niet 'handhaven'. In de zaal overheerste vooral verbazing over deze laconieke mededeling, gedaan door een hooggeplaatste overheidsdienaar.

Jaarverslag van de secretaris

Het bestuur is sedert de vorige jaarvergadering op 5 oktober 1996, zes maal bijeengewees. Er zijn vele onderwerpen aan de orde geweest. Er is een man overleden na behandeling door een naturopaat uit België met zeewierproducten. Ons bestuurslid Cees van der Smagt heeft de contacten met de weduwe verzorgd. De ingeschakelde inspectie voor de gezondheidszorg in Noord Holland blijkt weinig te kunnen doen. De pers had geen belangstelling.

Er is overwogen om een website van de Vereniging op internet te zetten. Vanwege het kostenaspect, tekort aan mankracht en te geringe kennis van zaken is dit naar voren geschoven. Vermeldenswaard in dit verband is dat het IDAG een overheidssubsidie van F. 150.000,= heeft gekregen, onder andere voor het openen van een website op Internet.

Enkele bestuursleden hebben contact gehad met de Werkgroep Fictieve Herinneringen. Onder hypnose komen "herinneringen" naar boven die bijvoorbeeld ten grondslag liggen aan beschuldiging van incest. Volgens de werkgroep is hypnose als diagnosticum kwakzalverij. Het bestuur onderschrijft deze mening. Ons bestuurslid Siegel onderhoudt momenteel de contacten met de werkgroep.

Op de bestuursvergadering van 8 juli hebben we een gast ontvangen. Dhr. L. van Dam, medewerker van Taxandria. Hij is als gastdocent verbonden aan de drogistenopleiding en heeft hier een meer dan warme belangstelling voor het alternatieve vlak geconstateerd bij aankomende drogisten. Het bestuur heeft hierover uitgebreid met hem van gedachten gewisseld. Hij noemt alternatieve geneeskunde alternaïve geneeskunde.

Het bestuur heeft aandacht besteed aan een uitgebreide brief van een mevrouw wier dochter slachtoffer is geworden van Rob van Rees, een therapeut uit Uitgeest die aanranding en verkrachting als therapie hanteert bij incest-slachtoffers. Ons bestuurslid Peter Siegel heeft hierover contact met de brieveschrijfster onderhouden.

Het uitreiken van een erepenning of een geldprijs voor een verdienstelijk lid is aan de orde geweest. Er is hierover geen besluit genomen. Gaarne zou ik dit voorstel in uw midden willen leggen.

Voor wat betreft de activiteiten van de bestuursleden kan het volgende gemeld worden.

Onze voorzitter is verreweg het actiefst in het schrijven van ingezonden stukken, het geven van interviews en het debatteren met alterneuten. Daar waar de overige bestuursleden nog wel eens in gedachten verzonken uit het raam zitten te staren - een bezigheid die je bij academici veel tegenkomt - is onze voorzitter met een nimmer aflatende energie bezig de kwakzalverij te bestrijden. Hij geniet binnen het bestuur grote bewondering en waardering.

Er zijn diverse publicaties en ingezonden stukken in het Pharmaceutisch Weekblad, Medisch Contact en enkele dagbladen geplaatst. Siegel schreef een artikel over onze vereniging in de Amsterdamse patiëntenkrant. In Apotheker Info is een interview met uw secretaris verschenen. In de consumentengids is een artikel verschenen over stenen met geneeskrachtige straling; wij hebben commentaar mogen leveren.

Peter Bügel schreef een zeer lezenswaardig artikel in het Geneesmiddelen Bulletin over placebo's.

De bestuursleden verzorgden regelmatig lezingen in den lande. Prof. Timmerman verleende medewerking aan de TV programma's Volgende patiënt en Radar. Van der Smagt trad op in het TV programma Catherine. Ik mocht zelf een lezing houden op een nascholingscursus voor tandartsen. De behandelde onderwerpen waren: elektro-acupunctuur en amalgaamvergiftiging, homeopathie in de tandheelkunde en het gebruik van de soft laser.

Bij het secretariaat hebben zich in het afgelopen verenigingsjaar 63 nieuwe leden aangemeld; er waren 35 afmeldingen. Het huidige aantal leden bedraagt thans: ca. 900. Er zijn enkele opzeggingen van leden die vinden dat de toonzetting in het actieblad te scherp is. Dit is ook besproken binnen het bestuur; iedereen was echter van mening dat een minder scherpe toonzetting afbreuk doet aan onze verontwaardiging over het oprukkende kwaad der kwakzalverij. Overigens ontvangen we ook veel positieve reacties over de humoristische stijl van ons actieblad.

Verheugend was wederom de ontvangst van vele donaties; veel leden maken een hoger bedrag over dan de verschuldigde contributie. Onze penningmeester zal dit in zijn jaarverslag bevestigen.

Gaarne wil ik traditiegetrouw al diè leden bedanken die in het afgelopen verenigingsjaar activiteiten hebben ondernomen zoals het toezenden van kranteknipsels, misleidende advertenties, etc. Mevrouw Prins uit Oost-Souburg verdient evenals voorgaande jaren een extra woord van dank.

De bestuursleden van de vereniging zijn allen druk bezette mensen. Ondanks tijdsgebrek proberen wij voortdurend overal bij te zijn, de vinger aan de pols te houden en onze stem te laten horen. De druk vanuit de steeds brutaler wordende kwakzalverswereld neemt echter gestaag toe. Vorige week vrijdag meende de NEHOMA, de overkoepelende organisatie van de producenten van homeopathische en antroposofische producten, ons met een kort geding te moeten bedreigen. Zij stoorden zich aan onze stelling dat voor niet homeopathisch verdunde antroposofische middelen op dit moment geen wettelijke status bestaat en eisten rectificatie. Zij hebben het kort geding - na onze pertinente weigering - niet doorgezet... Wellicht moeten wij overwegen de organisatie van onze vereniging professioneler te maken. Dit zal echter financiële consequenties hebben. Ook dit leg ik graag aan u voor. Wellicht kunnen wij dit onderwerp en het punt van de erepenning, wellicht vernoemd naar oprichter na afloop van de jaarrede van onze voorzitter bespreken.

Harry de Vries

Financieel jaarverslag

De penningmeester van de Vereniging Harms toonde zich tijdens zijn jaarverslag een tevreden man. Er was een batig saldo over het afgelopen jaar, met name veroorzaakt door de royale donaties van de leden, waarvan velen aanzienlijk meer dan het verschuldigde contributiebedrag hadden overgemaakt. Onder hen waren ook een aantal studenten: zeer bijzonder in deze tijden van krappe studietoelagen, aldus de penningmeester. De kascommissie (bestaande uit de leden Prins en Jongkoen) bracht bij monde van mevr. ir. M. Prins verslag uit en stelde voor de penningmeester te dechargeren, hetgeen geschiedde. Mevrouw Prins trad daarna reglementair af en zal worden opgevolgd door de heer dr. J.O. op den Orth, radioloog in ruste.

Jaarrede voorzitter 1997: Volg het spoor terug! Over kunstenaars, kwakzalvers en geleerden in de negentiende eeuw

Dames en heren,

Deze toespraak zal een ander karakter krijgen dan u de laatste jaren van mij gewend bent geweest. Ik wil mij dit jaar niet wagen aan een terugblik op het afgelopen jaar, maar de waan van de dag (waarvan een sterk voorbeeld straks op het symposium aan de orde komt) eens achter mij laten en wil u meenemen naar 1880, het jaar waarin de voorbereidingen voor de oprichting van onze Vereniging plaatsvonden. Ik doe dat omdat niet alleen het naderend eind van deze eeuw mij in de stemming bracht om de blik nog eens op het verleden te richten, maar evenzeer door een klein krantebericht uit 1996, waarin melding werd gemaakt van de verkoop van een schilderij van Vincent van Gogh naar Japan. Dat feit zou niet mijn bijzondere aandacht hebben getrokken, als er in dit bericht niet zou zijn vermeld, dat het schilderij 'Portret van Dr. Gachet' (uit 1890) een afbeelding betrof van Van Gogh's homeopathisch arts uit Auvers! Vincent van Gogh, die een homeopaat schildert: daar wilde ik meer

Vincent rond 1872.

van weten en van het resultaat van mijn enigszins uit de hand gelopen naspeuringen wil ik u vandaag deelgenoot maken. Daarbij ben ik uitgekomen bij vier grote landgenoten uit die tijd, wier levens tezamen m.i. een goede indruk kunnen geven van het artistieke, intellectuele en medisch-wetenschappelijk klimaat ten tijde van de oprichtingsperiode van onze Vereniging.

De periode vanaf 1880 is een zeer interessante en voor ons land erg succesvolle periode geweest, na een lange tijd van stagnatie en stilstand in de eerste helft van de 19de eeuw. Die successen brachten W.F.Hermans tot de uitspraak, dat die periode bestempeld zou kunnen worden als onze tweede gouden eeuw. En wel hierom:

'Al is de literatuur van de Tachtigers geen blijvende bron van leesgenot gebleken, zij betekende een onmiskenbare wending van het verstarde naar het levende.

Handel en industrie bloeiden op in de laatste decennia van de negentiende eeuw.

Sociale misstanden werden krachtig bestreden.

Het koloniale bezit werd nog uitgebreid en beter beheerd dan tevoren.

De wetenschappen kwamen tot ontplooiing. Tussen 1901 en 1924 vielen niet minder dan zes Nobelprijzen ten deel aan Nederlanders.

Wat Rembrandt betekent voor onze zeventiende eeuw, betekent Van Gogh voor deze tijd.'

(Malle Hugo [1995], p.202 e.v.).

In 1880, tien jaar voor hij het beroemde portret van dr. Gachet schilderde, was **Vincent Van Gogh** er bijzonder slecht aan toe. Van december 1878 tot oktober 1880 verbleef Vincent in de Belgische Borinage, waar hij als lekenpredikant en evangelist werkzaam was geweest onder de arme mijnwerkers uit die streek. Hij identificeerde zich daar volledig met hun lot, gaf van zijn weinige geld nog veel weg en woonde in een barak, slapend op stro. Het was een periode, waarin hij veel las - Dickens, Shakespeare en Hugo - en daarnaast toenemende interesse kreeg in de schilderkunst, waarin hij nauwelijks opleiding had gehad en op welk gebied hij toen nog geen enkele faam had verworven. Het kwam in die tijd ook tot een breuk met zijn broer Theo, die zijn beroepskeuze afkeurde, hetgeen zelfs leidde tot een tijdelijk staken van de briefwisseling tussen beiden.

Vincent was in 1853 geboren in het Brabantse dorpje Groot-Zundert, als eerste van zes kinderen van de predikant Theodorus van Gogh, een telg uit een familie van dominees en kunsthandelaars. Tot 1864 bezocht hij de dorpschool, maar uit vrees dat de omgang met de dorpsjeugd hem te ruw zou maken, plaatsten zijn ouders hem op 11-jarige leeftijd op kostschool eerst te Zevenbergen, later te Tilburg. Op 15-jarige leeftijd brak Vincent zijn opleiding af en begon kort daarna als 16-jarige bij zijn oom Vincent, kunsthandelaar te Den Haag. In 1872 begon zijn briefwisseling met zijn broer Theo, die tot aan zijn dood zou voortduren. Na een kort verblijf in Brussel, waar hij ook werkte in een kunsthandel - onderdeel van hetzelfde concern Goupil, waarvan ook de Haagse kunsthandel deel uitmaakte - vertrok hij naar Londen om aldaar in dezelfde branche te gaan werken. Aanvankelijk gaat het hem daar goed totdat hij verliefd wordt op Eugenia, een dochter van zijn hospita, en na haar afwijzing in een diepe persoonlijke crisis, zijn eerste, terecht komt. Zoals gezegd, in het jaar daarvoor leek alles zeer goed te gaan: Vincent leerde de Engelse taal, las veel Engelse literatuur en werkte tot tevredenheid van zijn superieuren. Na de afwijzing door Eugenia wordt Vincent steeds stiller, hij schrijft minder brieven, hij vermagerd en wordt steeds godsdienstiger. Na familieberaad bewerkstelligt zijn oom Vincent een overplaatsing naar het Parijse filiaal van Goupil in de hoop, dat de verandering van omgeving hem goed zou doen. Het wordt een mislukking en drie maanden later is Vincent alweer terug in Londen. Begin 1875 wordt hij opnieuw aangesteld in Parijs, maar hij disfunctioneert dan volledig: hij leest dagelijks de bijbel, bezoekt musea en galerieën, tekent zelf af en toe, maar veronachtzaamt zijn werk en de klanten. Aan zijn carrière in de kunsthandel komt daarmee een eind en april 1876 vertrekt hij opnieuw naar Londen, waar hij wat tracht te verdienen met taallessen en solliciteert hij naar de functie van dominee, als 'zoon van een predikant zonder theologische opleiding, maar met de nodige levenservaring'. Hij leert dominee Jones kennen, van wie in oktober 1876 zijn eerste Engelse preek mag houden, geïnspireerd op Psalm 119:19: 'Ik ben een vreemdeling op aarde'. Intussen houdt hij een grote interesse in de schilderkunst.

Na een vakantie bij zijn ouders krijgt hij - ze zijn erg geschrokken van zijn toestand - van zijn ouders geen toestemming meer om naar Londen terug te keren. Na mislukkende pogingen om via privé-les- sen alsnog toegang tot de studie theologie te verkrijgen, vertrekt Vincent in 1878 naar België, waar hij een spoedcursus lekenpredi- kant gaat volgen. Hij wordt ongeschikt bevonden, maar vertrekt toch naar de Borinage, waar hij de mijnwerkers uit de bijbel gaat voorle- zen. Hij maakt ook tekeningen van hen en leest veel. Na anderhalf jaar vertrekt hij uit de Borinage en verkeert in grote onzekerheid. Het is 1880, Vincent is 27 jaar oud en staat op de drempel van zijn grote creatieve periode.

Onze volgende hoofdpersoon, Nederlands grootste schrijver uit de negentiende eeuw, woonde in 1880 reeds jaren in Duitsland. Hij had sinds 1875 niets meer gepubliceerd en besloot in 1877 definitief niet meer te zullen schrijven. Wel onderhield hij nog altijd een uit- gebreide briefwisseling met vrienden, bewonderaars en weldoeners en uit een lange brief, geschreven te Geisenheim am Rhein op 19 oktober 1880, wil ik u iets citeren. De aanhef luidde 'Beste Vitus!':

'Ik ben als een zwaargekwetste dien 't vertellen hoe het hem gaat, zwaar valt. En altijd kwelt mij de vrees dat men mij verdenkt van zwaartillendheid of (erger nog) van koketteeren met verdriet, iets waaraan ik juist zo'n hekel heb. En zelfs naar heel gewonen maatstaf te oordeelen, er is iets onbeleefds in altijd te seuren over eigen smart, alsof anderen niet óók hun verdriet hadden dat de moei- te van 't notitienemen waard was! Beste Bruinsma, er rusten 'n paar kwellende servituten op mijn gemoed die niet opteheffen zijn.

Sedert jaren lijd ik door de verhouding met mijn kinderen. Nonni, die overigens in gewonen zin goed en lief is, heb ik gaande- weg van mij zien vervreemden. Ze kent me niet.

(.....)

Over zijn zoon maakte hij zich nog meer zorgen:

'Loodzwaar drukt me die jongen op m'n gemoed en daarvan is geen eind te voorzien. Sedert twaalf jaren reeds neem ik geen brief of courant op zonder angst. Ik wist dat hij (door een hersenfout?) tot het slechtste in staat was, waarvan dan ook gedurig de bewijzen tot mij kwamen. (.....) Na zeer dikwijls herhaalde pogingen heb ik ten- laatste de hoop om van Eduard iets te maken, moeten opgeven. Hij putte mij moreel en finantieel uit.'

Multatuli in 1862.

Eduard Douwes Dekker, schrijver van de hierboven geciteer- de brief, werd op 2 maart 1821 als zoon van een kapitein geboren in de Korsjespoortsteeg te Amsterdam. Zijn woonhuis is thans nog te bezichtigen en herbergt het belangrijke Multatuli-museum. Toen Eduard achttien jaar was geworden, reisde hij met zijn vader naar

Nederlands Oost-Indië. Daar begon hij al spoedig als ambtenaar bij het Binnenlands Bestuur van het Ned. Indisch Gouvernement. Hij werkte vele jaren op diverse afgelegen posten in de archipel en werd in 1856, op zesentertigjarige leeftijd, benoemd tot assistent-resident van het district Lebak. Met die benoeming zou zijn levenslang durende drama beginnen.

Al vrij kort na de aanvaarding van zijn ambt kwam hij in bot- sing met het gouvernement, dat met behulp van de Inlandse Hoofden de bevolking uitbuitte en onderdrukte. Hij kreeg bij zijn superieuren geen gehoor voor zijn klachten en beschuldigingen en nam tenslot- te in 1856 ontslag, dat hem eervol werd verleend. Hij was toen al gehuwd en vader van zoon Edu. Een jaar later vertrok hij naar Europa, zonder vrouw en zoon, en maakte tussen 1857 en 1860 vele omzwervingen door Europa. In het Brusselse hotelletje Au Prince Belge schreef hij onder armelijke omstandigheden, onder zijn pseu- doniem **Multatuli**, zijn *Max Havelaar of de koffyveilingen van de Nederlandsche Handelmaatschappij*. Een boek als een donderslag! Hoewel hij al eerder had gepubliceerd begon met dit boek een roem- rijk schrijverschap, dat hem onbetwist tot de grootste Nederlandse schrijver uit de 19de eeuw maakte en dat hem waarschijnlijk tot op de dag van vandaag Nederlands meest international bekende en beroemde schrijver maakt. Binnen tien jaar was het boek, dat bin- nenlands tientallen jaren het debat over de Indische politiek zou domineren, vertaald in het Engels, Duits en Frans en tot zijn vroege bewonderaars behoorden Lenin, Freud, Paustovski en Lawrence.

Zijn privé-leven werd gekenmerkt door chaotische relaties met meerdere vrouwen: hij was tweemaal getrouwd, maar woonde met zijn tweede vrouw Mimi reeds tien jaar samen, toen hij kort na de dood van zijn eerste, Tine, met haar trouwde. Hij is vrijwel zijn gehele leven achtervolgd door schuldeisers en verkeerde voortdu- rend in grote financiële problemen. Maar vooral ook bleef hij zich levenslang miskend en onheus bejegend voelen door regering en parlement, waarbij hij zich af en toe messianistische allures aanmat. Ook met zijn uitgevers en raadgevers had hij het niet altijd goed getroffen en hij was zakelijk kennelijk zeer onhandig. Dankzij har- telijke en goedgeefse vrienden, die hem ondanks zijn onbereken- baarheid altijd trouw bleven, is hem de hongerdood bespaard geble- ven en kon ook zijn vrouw hun kinderen, zij het soms met moeite, te eten geven. Intussen was hij een fantastisch schrijver: de Max Havelaar bezorgde hem zijn grootste faam, maar ook veel later werk is ook thans nog steeds zeer leesbaar door zijn directe en aan spreek- taal verwante schrijfstijl en de grote mate van opwinding en over- tuiging, die uit vrijwel al zijn stukken naar voren komt. Hij publi- ceerde in 1861 over de onderdrukking in Ned. Indië in zijn 'Over vrijen arbeid in Nederlandsch Indië' en daarnaast o.a. de Minnebrieven. In 1864 begonnen zijn Ideeën te verschijnen, waar- mee hij tot 1877 zou doorgaan. Het zijn anekdotische, aforistische korte en puntige stukjes, waarin Multatuli zich over van alles en nog wat uitspreekt. Belangrijk zijn ook zijn 'Duizend-en-eenige hoofd- stukken over specialiteiten' uit 1871, zijn 'Millioenenstudieën' uit 1872 en het toneelstuk Vorstenschool (eerst gepubliceerd als Idee 930) uit 1872.

Multatuli was een wisselvallig man, weliswaar met uitge- sproken opvattingen, maar deze opvattingen wisselden soms snel om vervolgens met evenveel verve en welsprekendheid te worden uit- gedragen als een eerdere tegenovergestelde mening. Zo noemde hij prof. Veth, die in de Gids een lovende recensie over de Havelaar had geschreven eerst een 'lief en solied mensch' en niet lang daarna een 'ellendeling'. Zijn wisselvalligheid werd hem door tegenstanders natuurlijk nagedragen, maar prijzenswaard en in zekere zin modern was M. o.a. in zijn opkomen voor de rechten van de vrouw, in zijn

Heusden.

H. W. Prillewitz, geneesheer. *

Hilversum.

W. F. Duker, Apotheker en Tandarts. *

Dr. J. F. van Hengel. *

H. Lamberts.

Dr. J. G. J. J. Mol. **

Hoogeveen.

H. A. Hooftman, Apotheker. *

H. L. van der Lely, ingenieur. **

Hoorn.

Dr. J. J. Aghina.

G. H. van Hoolwerff, Apotheker. *

Hulst.

Dr. J. E. Callenfels. *

Nieder Ingelheim. (Hessen.)

E. Douwes Dekker. *

Jutphaas.

E. J. Idenburg, Arts.

Kampen.

Dr. A. H. A. J. Bakhoven, Leeraar H. B. S. *

Dr. Jan de Vries, leeraar Gymnasium.

D. van der Weerd, Apotheker. *

C. N. Woutersen, *

Kiel Windeweer (Gr.)

Dr. E. Krull. *

Klundert.

Dr. B. J. Holster. *

Kollum.

H. Swart, Apotheker. *

Leeuwarden.

H. van Belkum Kz., Boekhandelaar. *

J. P. Brandt, Apotheker. *

A. J. Mispelblom Beijer, Kassier. *

H. G. Boekholdt. *

Dr. N. Reeling Brouwer. *

J. A. J. Bruinsma, Apotheker. *

J. J. Bruinsma, Ond-Apotheker. *

Dr. Vitus Bruinsma, Leeraar aan het Gymnasium. *

Ledenlijst van de VtdK in 1883. E. Douwes Dekker (Multatuli) heeft zijn contributie voldaan getuige het sterretje achter zijn naam.

verontwaardiging over de schamele leefomstandigheden van de Amsterdamse arbeider (Idee 451: 'Een rechtgeaarde koe zou niet berusten te logeren als nu drie vierde van de bevolking van Amsterdam') en zijn democratische gezindheid als voorstander van algemeen kiesrecht. Hij onderhield levenslange vriendschappen met vooraanstaande tijdgenoten als Busken Huet, Roorda, Kallenberg van den Bosch, Carel Vosmaer, Wibaut en Domela Nieuwenhuis.

Multatuli gebruikte het woord kwakzalver veelvuldig en graag. Ik vond in zijn werk ten minste dertien personen of groeperingen, die hij van kwakzalverij (bedoeld in overdrachtelijke zin!) beschuldigde. Ik noem u: ene Wallace, een Indisch bestuursambtenaar, die leugens verkocht; journalisten, die anonieme entrefilets opnamen, beginnend met 'men verneemt'; wetenschappers, die diepzinnig doen en zich opsluiten in een ivoren toren; de dichter Bilderdijk was een kwakzalver: 'En te verachterlijker naarmate hij luider schreeuwde'; politici, die er anders over dachten dan Multatuli of zich niet hielden

aan hun beloften; spellingherformers; een professor in de theologie; buitenlandse schrijvers, die in Nederlandse kranten met open armen werden ontvangen; de schrijver, die een diepzinnige, dichtkundige toelichting gaf bij de Vondel-uitgaaf; de Maatschappij tot Nut van den Javaan; advocaten, die zich in hun pleidooien op 'God' beroepen en tenslotte verzenmakers, die zich dichter noemen.

Dr. Vitus J. Bruinsma.

Multatuli's brief van 19 oktober 1880, waaruit ik eerder

citeerde, was gericht aan **dr. Vitus Jacobus Bruinsma** met wie M. sinds 1874 een regelmatige correspondentie onderhield. Volgens de Vlaamse Multatuliaan Pée was Bruinsma 'één van M.'s hechtste vrienden'. Bruinsma was in die periode druk bezig om samen met zijn broer, dr. G. W. Bruinsma - praktiserend arts te Steenberg - de Vereniging tegen de Kwakzalverij op te richten. Kort daarvoor hadden de beide broeders al een boekje geschreven, getiteld 'De hedendaagsche kwakzalver. Een waarschuwing voor allen, die hun gezondheid en hun beurs op prijs stellen.' De jonge Bruinsma had zich in zijn briefwisseling met M. kennelijk al enthousiast uitgelaten over zijn plannen, want later in dezelfde brief van 19 oktober 1880 schreef deze o.a.:

'Ik waardeer uw dapper vechten tegen de kwakzalvers, beste kerel, maar de oprechtheid gebiedt me u te vragen of ge den strijd niet ook jegens zulke kwakzalvers moest voeren die gedekt worden door 'n akademisch diploma? Ik ben in staat u kurieuze voorbeelden te leveren van onkunde (of van verregaande slordigheid) van fakulteitsmannen. Moet ge die heeren met rust laten om te beletten dat ongediplomeerde schelmen munt zouden slaan uit het aanvallen der gegradueerden? Wel mogelijk. Maar, eilieve, ze slaan ook munt uit het niet-genezen van zooveel patiënten die een behoorlijken dokter raadpleegden.'

De Vereniging had Multatuli's aansporing om zich ook op kwakzalvende artsen te richten niet nodig en M. was een van de eerste leden van de Vereniging tegen de Kwakzalverij. Wie was deze hechte vriend van M. en mede-oprichter van onze Vereniging eigenlijk? Zijn oudere broer was arts en later inspecteur voor de volksgezondheid: wij kennen hem goed uit zijn artikelen in het vanaf 15 januari 1881 verschijnende *Maandblad tegen de Kwakzalverij* en uit zijn vele artikelen en ingezonden brieven in het *Tijdschrift voor Geneeskunde* uit die jaren. Maar zijn broer?

Vitus Bruinsma werd op 11 november 1850 te Leeuwarden geboren uit een onbemiddelde katholieke familie. Hij studeerde scheikunde te Groningen, waar hij in 1875 cum laude promoveerde. Vanaf 1875 werkte hij als leraar aan het gymnasium te Leeuwarden. Tijdens zijn studie vervreemde hij van de kerk en werd vrijdenker. In 1874 publiceerde hij enkele artikelen in de radicale *Sneeker Courant*, welke leidden tot zijn correspondentie en latere vriendschap met Multatuli. Reeds in 1876 trad hij als lid van de vrijdenkersvereniging 'De Dageraad' op de voorgrond en werd in 1879 gekozen tot bestuurslid en redacteur van het gelijknamige tijdschrift. Vanaf 1876 begon Bruinsma zich ook in toenemende mate te ergeren aan de misleidende kwakzalversadvertenties en met name aan de activiteiten van de fa. Richter en Co, die reclame maakte voor een populair geneeskundig boek, getiteld 'Dr. Airy's Natuurgeneeswijze'. In dat boek werden 180 verschillende kwalen behandeld, die dan door een of meer van de drie producten van de firma Richter behandeld dienden te worden: de Pain-expeller, de Sarsaparillan of de Airy's pil! Bruinsma achterhaalde dat dr. Airy een gefingeerd persoon was en ontdekte dat de fa. Richter een eenmansonderneming was van de voormalige Duitse kousenfabrikant F. A. Richter, die zich beriep op attesten van tevreden patiënten, die - zoals Bruinsma ontdekte - vrijwel uitsluitend dephouders waren van zijn middelen. In de pers werd een heftig debat gevoerd tussen Bruinsma en Richter, welke laatste daarbij weinig parlementair te werk ging. In 1905, bij het 25-jarig bestaan van onze Vereniging, zou Bruinsma schrijven: 'Nu ik eens de hand in dit wespennest had gestoken, werd de lust om door te grijpen, naar alle kanten, onweerstaanbaar en vormde ik met mijn broeder het plan, ook al de andere, zoo veelvuldig in de Nederlandsche bladen adverterende kwakzalvers voor het publiek in hun ware gedaante ten toon te stellen.' Aldus geschiedde.